

A Tanácsköztársaságról szóló irodalom olvasottsága a jubileum időszakában

Könyvtárunkban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár pesterzsébeti kerületi könyvtárában tavaly a Gorkij centenárium alkalmából fél évig figyeltük a nagy szovjet író könyveinek olvasottságát. Könyvtári ajánló munkánkat akartuk egyesíteni az évforduló által keltett esetleges könyvtáron kívüli hatásokkal, azért, hogy — ha csak ideiglenesen is — növeljük ezeknek az utóbbi időkben egyre kevésbé olvasott műveknek forgalmát. Elmondhatom, hogy a könyvtárak számára központilag készült kiállítási anyagok teljesen hatástalanok maradtak a kölcsönzésre. Sajnos, a sajtóban megjelent cikkek, megemlékezések is általában mind irodalomtörténeti, elméleti fejtegetések voltak és semmiképp sem azzal a szándékkal íródtak, hogy a Gorkijt nem olvasók érdeklődését felcsigázzák, egy-egy művének megismerésére ösztönözzenek. A Malva című elbeszélésből készült tv-film viszont hatott a kölcsönzésre: az elbeszélést tartalmazó kötetet olvasni kezdték. Am végülis megállapítottuk, hogy az évforduló megünneplése csak Gorkij *ünneplésére* szorítkozott, a propaganda *nem olvasmányokra* irányult, nem segítette eléggé Gorkij *műveinek* népszerűsítését.

A koncentrált propaganda, még ha nem is szervezett, nagy hatással lehet az olvasásra. Ezért is vizsgáltuk meg, hogy a Tanácsköztársaság 50. évfordulójának ünneplése hogyan hat az olvasókra, milyen mértékben befolyásolja őket az olvasmányok kiválasztásában. Gorkij olvasásának elemzéséhez hasonlóan a jubileumi ünnepek időszakában is fél évig figyeltük a polgári demokratikus forradalomról és a Tanácsköztársaságról szóló irodalom olvasottságát.

Általános tapasztalatok

Könyvtárunknak a vizsgált időszakban a könyvet nem kölcsönzőkkel együtt 3293 beiratkozott olvasója volt. Közülük 606 (18%) kölcsönzött a Tanácsköztársaságról szóló 289 kötetből. Egy régebbi vizsgálatunk során azt állapítottuk meg, hogy ugyanennyi idő alatt a majdnem háromszor nagyobb, 940 kötetes szovjet szépirodalmi anyagból a beiratkozók 45%-a választott olvasnivalót. Ehhez hasonlítva az olvasótábor 18%-ának érdeklődését a tanácsköztársasági irodalom iránt az átlagosnál jobbnak mondhatjuk. (Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a 289 kötetből 151 szakirodalmi mű volt, s ezekről köztudott, hogy kevésbé olvasottak, mint a szépirodalmi alkotások.)

A 289 kötetet összesen 1038 alkalommal kölcsönözték. Egy kötetet tehát átlag 3,6-szer vittek ki, míg tavaly az összes könyv esetében ez az arány 3,1 volt. Megállapíthatjuk tehát, hogy a vizsgált művek esetében, nemcsak az olvasók köre volt nagyobb a megszokottnál, hanem az irántuk érdeklődő olvasók az átlagosnál több művet is kölcsönöztek a 6 hónap alatt. Talán ezt bizonyítja az is, ha adatainkat a Szolnoki Megyei Könyvtár vizsgálatához hasonlítjuk. Ott 860 figyelt kötetet olvastak fél év alatt, s a legnépszerűbb 34 könyv forgási sebessége 2,3 volt. A megnövekedett forgalom láttán is talán érdemes figyelemmel kísérnünk, hogy az eddigiekben említett könyvtári propaganda módszerek és külső társadalmi hatások hogyan járultak hozzá e művek olvasottságának növekedéséhez.

Az olvasás indítékai

A figyelt könyvek kölcsönzésekor, ha csak nem mi ajánlottuk a művet, minden esetben érdeklődtünk, mi hívta fel az olvasó figyelmét a kért könyvre, milyen célból kölcsönzi azt. Az erről készült statisztika így fest.

Az olvasás indítékai	Szakirodalom		Szépirodalom		Együtt	
	abszolút	relatív	abszolút	relatív	abszolút	relatív
Könyvtáron kívüli propaganda	138	37%	29	4%	167	16%
Könyvtári propaganda könyvkiállítás könyvajánlás	86	23%	66	10%	152	14%
	30	8%	143	21%	173	17%
Egyéb	118	32%	428	65%	546	53%
Összesen	372	100%	666	100%	1038	100%

A könyvtáron kívüli propaganda, társadalmi hatások a következő módon játszottak közre a kölcsönzésben: Az évfordulóval összefüggő ünnepségekre, megemlékezésekre kellett 31, különféle fejtörőkhöz, vetélkedőkhöz 58, iskolai dolgozatokhoz, tanuláshoz pedig 49 kötet. Amint látjuk, az ily módon kölcsönzött művek elsősorban szak-könyvek voltak, tehát éppen azok, amelyeknek könyvtári ajánlása a legnehezebb. Sajnálatos, hogy a szépirodalmi művek olvasását alig segítette elő a néhány külső társadalmi hatás. Lengyel József *Prenn Ferenc hányatott élete* című művét elvitték ugyan néhányszor a regényből készült tv-film hatására, de már nem olvasták Galambos Lajos *Mit tudtok Pille Máriáról?* című regényét, mert jóval később került a könyv a könyvtárba, mint amikor a műből készült *Pokolrév* című filmet játszották. (Itt jegyezzük meg az említett szolnoki vizsgálatra is hivatkozva, hogy a jubileum alkalmából megjelent kiadványok zöme olyan későn került forgalomba, hogy alig jutott nekik a megnövekedett érdeklődésből.) Bár a szakirodalom kölcsönzésének legnagyobb részét a könyvtáron kívüli hatások eredményezték, a szépirodalmi műveket is számolva már eredményesebbnek tűnik a könyvtári propaganda. A könyvkiállításunkon elhelyezett művekre figyelemkeltő annotációkat tűztünk, és könyvnépszerűsítő plakátokat is készítettünk. Sajnos, a központilag készült propaganda anyagok ez alkalommal sem voltak serkentő hatással az olvasásra. Csak egy példát említenék. A könyvtári előjegyzések elemzése során e folyóirat hasábjain (1965. 11. sz.) már felhívtuk a sajtó figyelmét arra, hogy a képregényeket a sok kémtörténet és fantasztikus írás helyett olyan művekből kellene készíteni, amelyek megfelelnek ugyan e műfaj követelményeinek, ugyanakkor hasznos könyvpropagandát is jelentenek. Az évforduló jegyében egyedül a *Pajtás* közölt képregényt Mesterházi Lajos *Pár lépés a határ* című regényéből. A képregény rajzaiból készült színes, könyvnépszerűsítő plakát hatására többen vitték el ezt az egyetlen művet könyvtárunkból, mint az összes központilag készült hasonló célú propaganda anyag eredményeként a többi műveket együttvéve. Ezért is lett, mint majd a későbbiekben látjuk, ez a tulajdonképpen „lefutott” regény a legnépszerűbb könyvek listáján a harmadik helyezett.

A könyvtáros szóbeli könyvajánlása, amint a táblázaton látjuk, elsősorban a szépirodalmi műveknél volt eredményesebb (21%). Sajnos, százalékos adatunkat csak említett, szovjet szépirodalmi felmérésünkhöz tudjuk hasonlítani: a szovjet könyvek népszerűsítése során a kölcsönzött művek 16%-át vitték ki a könyvtáros ajánlására. Az „egyéb” kategóriába sorolt indítékok között általában nem találkoztunk a könyv kölcsönzése során olyan motívummal, ami összefüggésben lett volna az évfordulóval. Így a kérdészködésünkre kapott „jó címe van”, „szeretem az író”, „férjemnek viszem”, válaszokat soroltuk ide.

Az olvasott művek

A figyelt könyvek közül a szépirodalmiak voltak népszerűbbek. Egy-egy szépirodalmi kötetet átlag 4,8, az ismeretterjesztőket 2,5-szer kölcsönözték a fél év alatt. A 10 legolvasottabb szépirodalmi mű a következő volt (zárójelben a kölcsönzésének száma):

Várnai Zseni: Egy asszony a milliók közül (64), Illés Béla: Kárpáti rapszódia (59), Mesterházi Lajos: Pár lépés a határ (37), Lengyel József: Prenn Ferenc hányatott élete (29), Földes Péter: Mennyei pánclóvat (28), Veres Péter: A Balogh család története (28), Győry Dezső: Tűzvihar (22), Bóka László: Nandu (19), Kodolányi János: Vízválasztó (18), Károlyi Mihályné: Együtt a forradalomban (17).

A 10 legkeresettebb ismeretterjesztő könyvé pedig:

Liptai Ervin: A Magyar Tanácsköztársaság (33), Lengyel József: Visegrádi utca (23), Marosán György: Tüzes kemence (21), Földes Péter: A túlsó partról (14), Vagyunk az Ifjú Gárda (12), 50 éves a Párt (10), Robogj föl láznak ifjú serege (10), Kun Béláné: Kun Béla (9), Szamuely Tiborné: Emlékeim (9), Hajdú Tibor: Március 21. (8).

Szembetűnő a fogalom ugrásszerű megnövekedése, ha a művek régebbi kölcsönzéseinek számát is megnézzük. Három év, tehát hatszor ennyi idő alatt Liptai Ervin: Magyar Tanácsköztársaság című könyvét 26-an kölcsönözték, Lengyel József: Visegrádi utca című művének pedig 5 kölcsönzője volt. Földes Péter: Mennyei pánclóvat című regényét három év alatt 26-an, Kun Béláné: Kun Béla című művét 14-en, Szamuely Tiborné: Emlékeim című írását 18-an olvasták.

Láthatjuk, hogy a szépirodalmi alkotások esetében elsősorban ismert régi művek kerültek az olvasói érdeklődés előterébe, hiszen a listán Károlyi Mihályné könyve csak a tizedik. Az ismeretterjesztő műveknél már szerepel néhány újabb kiadvány is a legolvasottabb művek között. Így Marosán György visszaemlékezései, az Ötven éves a Párt, a Robogj föl láznak ifjú serege, a Rengj csak Föld! című kiadvány. Megemlítenéd, hogy Lengyel József és Liptai Ervin új kiadású művei is keresettek voltak. Az ismeretterjesztő könyvek ajánlását megnehezítette, hogy alig találtunk közöttük olyan olvasmányos módon megírt, izgalmas kiadványokat, mint például Karsai Elek és Pintér István munkái, amelyek a téma iránt alig érdeklődő olvasó figyelmét is felkelt-

hették volna. Mindenesetre figyelemreméltó, hogy más-
kulisszatitkairól egész sereg ilyen, valóban érdekes és feldolgozás ta-
tárainkban, addig a Magyar Tanácsköztársaságról még említhetünk kettőt-hármat.

Az olvasók

Befejezésül nem érdektelen megnéznünk, hogy az olvasók mely rétegeire volt legnagyobb hatással könyvpropagandánk.

	Összes beiratkozók		Tanácsköztársaságról szóló könyvet köleszőnzők		Közülük a Tanácsköz- társaságról szóló szak- könyvet köleszőnzők	
	Szám	Arány	Szám	Arány	Szám	Arány
Munkás	842	25,7%	149	25,0%	49	21,0%
Ipari tanuló	198	6,0%	21	3,4%	11	4,7%
Pedagógus	70	2,1%	17	2,8%	8	3,4%
Értelmiségi	123	3,7%	18	2,9%	7	3,0%
Tisztviselő	333	10,1%	50	8,2%	20	8,5%
Alkalmazott	178	5,5%	36	5,9%	15	6,4%
Háztartásbeli	121	3,7%	31	5,1%	7	3,0%
Főiskolás	94	2,8%	8	1,3%	5	2,1%
Középiskolás	712	21,6%	114	18,8%	63	27,3%
Nyugdíjas	597	18,1%	156	25,7%	48	20,6%
Egyéb	25	0,7%	6	0,9%	—	—
Összesen	3293	100,0%	606	100,0%	233	100,0%

Láthatjuk, hogy beiratkozási arányukhoz képest a nyugdíjas, a háztartásbeli és a pedagógus olvasók kölcsönözték a legtöbb könyvet a vizsgált kategóriából. Ezt a jelen-
séget már többször is megfigyeltük, és elmondhatjuk, hogy az első két csoport egyé-
ként is a legaktívabb könyvtárunkban. Kedvezőbb képet kapunk, ha a szakirodalmi
könyvek olvasóinak megoszlását vizsgáljuk (ők természetesen e mellett olvashattak
szépirodalmi műveket is). Legnagyobb a középiskolások és pedagógusok érdeklődése,
de arányuknál nagyobb számban vették ki részüket a kölcsönzésekben a nyugdíjas
olvasók is. Feltűnő, hogy éppen az értelmiségi és a tisztviselő olvasók száma a leg-
kisebb. A főiskolások esetében esetleg azzal számolhatunk, hogy a szakirodalmat egyéb
könyvtárakban szerzik be. Ugyancsak kevésbé volt eredményes a könyvpropaganda
az ipari tanulók körében. A könyvtáron kívüli, elsősorban iskolai hatások jóval ke-
vésbé érvényesültek olvasmányaik kiválasztásában, mint a középiskolásoknál.

A 609 olvasó közül a Tanácsköztársaságról szóló 1038 kötetből egy művet olvasott
428 (70%), kettőt 135 (22%) és hármat vagy ennél többet olvasott 46, azaz 7%.

Ha kimutatásunkat a szovjet szépirodalom olvasásáról készült említett felméré-
sünkhöz hasonlítjuk, kitűnik, hogy akkor a kölcsönzőknek csak 50%-a olvasott egy
művet. Határozott érdeklődés esetében kölcsönzőinknek most is lett volna bőven al-
kalmuk egynél több művet választani változatos, színes kiállításainkról. A jubileumi
ünnepségek múltán tehát elsősorban az olvasói érdeklődés elmélyítése a feladatunk.

Tanulságok

Befejezésül még egyszer hangsúlyoznánk az olvasással kapcsolatos módszertani
munka és a propaganda jelentőségét, mégpedig a könyvtáron belül és kívül egyaránt.
A felszabadulás 25. évfordulója alkalmából indult jubileumi olvasómozgalom részt-
vevőinek 6 szovjet művet kell elolvasniuk, s mindegyikről egy részvételi kártyán né-
hány kérdésre válaszolniuk. Sajnos, a kérdések érdektelenek, zavarosak, egyáltalán
nem kedvezőek, pedig az olvasó nyilván előre elolvassa azokat, mielőtt a könyv
elolvasására vállalkozik. A módszerbeli hibákat sorolhatnám egészen addig, hogy a
kérdések után alig van hely a válaszok leírására stb., de itt csak jelezni akartam, hogy
a propagandában nagyobb tudatosságra kell törekedni minden területen. A módszert-
ani tevékenység és a propaganda nagyobb szervezettségével, tudományos igényű al-
kalmazásával könnyen megsokszorozhatnánk eredményeinket. Miként a pedagógiában
a didaktika eredményei nélkül aligha érhető el eredmény, az olvasás befolyásolása is
szinte tudományos munkát követel. Hiszen az olvasás mozgalmi szervezettsége is kö-
zel áll a tanításhoz, nem más mint az olvasó didaktikai hatásokkal történő irányítása.

Arató Antal